Ympäristöministeriö
Ympäristönsuojeluosasto

Eduskunnan ympäristövaliokunta
19.9.2017

HE xxx/2017 vp
VNS 4/2017 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018-21

Ympäristöministeriö: ympäristönsuojelu hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 2018 ja kehyskaudella 2019-21 (ennakkokäsittely valiokunnassa)

1) ILMASTOPOLITIIKKA – mom. 35.10.22

Ilmastopaneelin työtä varten on varattu 300 000 euroa ensi vuodelle ja ilmastohankkeisiin 160 000 euroa. Ilmastopolitiikan keskipitkän aikavälin suunnitelman (KAISU) toteuttamiseen varataan uutta rahoitusta 1 000 000 euroa vuoden 2018 talousarvioon.

Valtioneuvosto asetti Suomen ilmastopaneelin 21.1.2016. Ilmastolain mukaisesti paneeli laatii ilmastolain suunnittelua ja seurantaa varten tieteellisiä koosteita ilmastonmuutoksen hillinnästä ja siihen sopeutumisesta. Suomen ilmastopaneelilta pyydetään lausunnot koskien ilmastopolitiikan suunnitelmaluonnoksia, joita ovat keskipitkän aikavälin ja pitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmat sekä ilmastonmuutokseen sopeutumisen kansallinen suunnitelma. Suomen ilmastopaneeli voi myös harkintansa mukaan suorittaa muitakin ilmastonmuutosta koskevaan tietopohjaan liittyviä tehtäviä. Paneelin toimintaan on varattu 300 000 euroa ilmastolain mukaisten sekä muiden tehtävien hoitamista varten. Ilmastopaneelin rahoitustaso 300 000 euroa sisältyy kehykseen.

Ilmastohankkeisiin varatulla määrärahalla osallistutaan ja vaikutetaan Pariisin sopimuksen toimeenpanoon ja muuhun kansainväliseen yhteistyöhön sekä EU:n vuoteen 2030 ulottuvaan energia- ja ilmastopaketin toimeenpanoon ja lainsäädännön valmisteluun. Määrärahaa käytetään kansallisen ilmastopolitiikan kehittämiseen ja toimeenpanon tukemiseen sekä ilmastopolitiikan raportoinnin kehittämiseen.

Valtioneuvosto hyväksyi 14.9.2017 selonteon keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030. Suunnitelman toimeenpano jakaantuu usean ministeriön toimialalle. Momentille 35.10.22 varattu uusi määräraha 1 miljoonaa euroa vuodelle 2018 käytetään kuntien ja alueiden ilmastotyön vauhdittamiseen. Rahoituksella tuetaan maakuntien, kuntien ja seutukuntien ilmastotoimien suunnittelua ja toteuttamista. Tarkoitus on myös levittää ja monistaa kuntien ja niiden ilmastoverkostojen kehittämiä ratkaisuja ja käytäntöjä päästöjen vähentämiseksi sekä kuntalaisten vähähiilisten toimien mahdollistamiseksi. Lisäksi vahvistetaan tietopohjaa toimien kustannustehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi.

2) KIERTOTALOUS JA KIERRÄTYSTÄ EDISTÄVÄ SÄÄTELY – mom. 35.10.22

Vuosien 2016 ja 2017 talousarvioesityksessä oli yhteensä 1 000 000 euroa kierrätystä edistävälle säätelylle ja kokeiluille. Työ jatkuu koko hallituskauden, vaikka tähän kärkihankerahoitukseen ei sisälly uutta rahaa vuonna 2018.

Ympäristöministeriö valmistelee hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelman mukaisesti kierrätystä edistävää sääntelyä ja toteuttaa kierrätyksen kokeiluhankkeita. Tähän työhön on varattu kärkihankerahoitusta ympäristöministeriölle vuonna 2016 800 000 euroa ja vuodelle 2017 vastaavasti 200 000 euroa. Työ jatkuu kuitenkin koko hallituskauden.

Ministeriö on muun muassa valmistellut jätteiden hyödyntämistä maarakentamisessa koskevan ns. MARA-asetuksen uudistamista sekä valmistellut kokonaan uutta asetusta maa-ainesjätteiden hyödyntämisestä. MARA-asetus on ennakkonotifioitu komissiolle ja se on tarkoitus saattaa voimaan vuoden 2018 alussa. Lisäksi ministeriössä selvitetään tarvetta ja mahdollisuuksia valmistella kansallisia asetuksia, joilla määriteltäisiin, milloin tietty jäte lakkaa hyödyntämisen seurauksena olemasta jätettä. Säädöstyö tai muut mahdolliset toimet jätemateriaalien käytön sujuvoittamiseksi käynnistyvät vuonna 2018 vuonna 2017 tehtyjen selvitysten pohjalta.

Ympäristöministeriö selvittää vuonna 2017 orgaanisen jätteen kaatopaikkakiellon vaikutuksia sekä tarkastelee tarvetta ja mahdollisuuksia laajentaa kieltoa muihin jätteisiin. Tavoitteena on vauhdittaa jätteiden kierrätystä ja muuta hyödyntämistä. Työ käynnistyi kesällä 2017 , mutta mahdolliset lainsäädäntötoimenpiteet ajoittuvat hallituskauden lopulle.

Ympäristöministeriö on myöntänyt osana hallituksen kärkihankkeita 20.1.2017 yhteensä 420 000 euroa neljälle kokeiluhankkeelle, joilla vauhditetaan yhdyskuntajätteiden kierrätystä. Kokeiluhankkeet päättyvät vuoden 2018 lopussa. Kokeiluhankkeet valittiin avoimella kaksivaiheisella hakumenettelyllä. Hankkeiden omarahoitus on yhteensä 388 000 euroa. Hankkeilla kehitetään kierrätystä edistäviä käytännön toimia ja ohjauskeinoja kierrätyksen edistämiseksi sekä kannustetaan jätteen synnyn ehkäisyyn. [Hankkeet koskeva kotitalousjätteen kierrätysasteen nostamista monilokeroastia-palvelulla, lajittelua tehostavia käytäntöjä, tekstiilien lajittelua ja hyödyntämisketjua sekä uusia innovatiivisia digitaalisia menetelmiä jätteen synnyn vähentämisessä ja kierrätyksen lisäämisessä.]

Osana kiertotalouden edistämistä Sitra sekä työ- ja elinkeinoministeriö ja ympäristöministeriö ovat rahoittaneet FISS teolliset symbioosit hanketta, jolla on potentiaalia kiertotalouden edistämisessä. FISS-teollisten symbioosien mallissa yritykset tuottavat toisilleen lisäarvoa ja synnyttävät uutta liiketoimintaa hyödyntämällä toistensa sivuvirtoja, teknologiaa, osaamista ja palveluja. Motiva kouluttaa, antaa asiantuntija-apua, kerää tuloksia sekä tukee alueellisia organisaatioita alueella. FISS-mallin toiminnassa on mukana 599 yritystä ja 4573 resurssia seitsemän maakunnan alueella (9/2017).

Ympäristöministeriö on yhdessä Kilpailu- ja kuluttajaviraston sekä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa selvittänyt alustavasti mahdollisuutta luoda jätteiden ja sivuvirtojen markkinapaikka. Markkinapaikan kehittämistyötä jatketaan esiselvityksen pohjalta.

Kestävien hankintojen edistäminen on kiertotalouden ja innovaatioiden edistämisen sekä hankintalain tavoitteiden toteutumisen kannalta tärkeää.. Hallitus linjasi keväällä 2017 hallitusohjelman puolivälitarkastelussa, että innovatiivisten ja kestävien hankintojen lisäämiseksi perustetaan verkostomainen osaamiskeskus keväällä 2018 ja pilotoidaan Green deal-mallia kestävien hankintojen edistämiseksi. Osaamiskeskuksen perustamiseen sekä Tekesin myöntövaltuuteen esitetään tulo- ja menoarvioesityksessä lisärahoitusta. Ympäristöministeriö on mukana työ- ja elinkeinoministeriön johdolla alkaneessa toimintamallin valmistelussa, jossa tavoitteena on, että verkostomainen osaamiskeskus aloittaa toimintansa vuoden 2018 keväällä.

3) PILAANTUNEIDEN MAA-ALUEIDEN KUNNOSTUS, MAA-AINESHUOLTO – mom. 35.10.22 ja 35.10.61

Pilaantuneita maa-alueita koskevan perustyön lisäksi hallitus on käynnistänyt kansallisen pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhankkeen sekä materiaalitehokasta maa-aineshuoltoa koskevan hankkeen. Panostus ensi vuonna on 3 371 000 euroa.

Riksikohteiksi luokiteltuja pilaantuneita maa-alueita on tutkittu ja kunnostettu perinteisesti **valtion jätehuoltotyöjärjestelmän** kautta. Määräraha on osoitettu ELY-keskuksille, jotka ovat osallistuneet kohtei-

den kunnostuksiin joko teettämällä työn tai myöntämällä avustuksen. Toisena osapuolena on ollut usein kunta, jolle kunnostaminen on ollut kohtuutonta. Valtion osuus kustannuksista on ollut alle puolet. Viime vuosina järjestelmän puitteissa on aloitettu vuosittain noin 8 - 15 kunnostusta. Lisäksi öljypilaantuneiden kohteiden kunnostamiskustannuksia on korvattu öljysuojarahastosta, jonne on talousarviossa siirretty varoja (35.10.60) öljyjätemaksun kertymästä (11.19.08).

Työ etenee nykyisin **valtakunnallisen tutkimus- ja kunnostusohjelman (2016-2040) pohjalta**. Ohjelmassa priorisoidaan ympäristön ja terveyden kannalta kiireelliset kohteet valtakunnallisesti ja edistetään näiden systemaattista tutkimista ja riskienhallintaa tehostetulla organisaatiolla, jossa tehtäviä on keskitetty Pirkanmaan ELY-keskukselle. Työtä rahoitetaan momenteilta 35.10.22 (*Eräät ympäristömenot*) ja 35.10.61 (*Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen*). Ohjelman perusrahoitus on niukahko eli se säilyy talousarviossa aiempien vuosien tasolla. Ohjelmaa täydentää kuitenkin määräaikainen kokeiluhanke.

Valtakunnallisen tutkimus- ja kunnostusohjelman yhteydessä toteutetaan hallitusohjelman kärkihankkeiden toimenpiteisiin kuuluva kolmivuotinen **pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhanke (2016-2018**), johon käytetään kärkihankerahoitusta yhteensä 2 000 000 euroa. Hankkeen tavoitteena on kehittää kestävien kunnostusmenetelmien osaamista ja laajamittaista käyttöönottoa toteuttamalla kunnostushankkeita, joissa teknologioita ja riskinhallintaratkaisuja voidaan testata ja siten saada referenssejä alalla toimiville yrityksille

Pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhankkeen lisäksi toteutetaan kiviaineshuollon ja rakentamisen kokeiluhanke, jossa kehitetään ja otetaan käyttöön sujuvan ja resurssitehokkaan kiviaineshuollon toimintamalleja ja prosesseja.

Talousarvioesityksen mukaan vuonna 2018 momentille 35.10.22 osoitetaan 1 350 000 euroa maaperän suojeluun ja pilaantuneisiin maa-alueisiin liittyvän tutkimus- ja kunnostustoiminnan sekä seurannan kehittämiseen. Momentille 35.10.61 osoitetaan 2 021 000 euroa valtion jätehuoltotöiden koordinoinnista sekä valtion jätehuoltotöinä toteutettavien pilaantuneiden maa-alueiden tutkimus- ja kunnostushankkeiden teettämisestä tai avustamisesta aiheutuviin menoihin. Momentin 35.10.61 rahoituksesta 500 000 euroa käytetään pilaantuneiden alueiden kunnostuksen kokeiluhankkeeseen.

4) YMPÄRISTÖVAHINKOJEN TORJUNTA – mom. 35.10.20 ja 35.10.70

Ympäristövahinkojen torjuntaan varataan 6 900 000 euroa.

Ympäristövahinkojen torjuntaan on osoitettu talousarvioehdotuksessa momentille 35.10.20 (*ympäristövahinkojen torjunta)* 6,9 milj. euroa. Määrärahaa käytetään pääosin öljy- ja muiden ympäristövahinkojen torjunnan järjestämiseen, alusten torjuntavalmiuden ylläpitoon sekä kaluston hankinnoista ja varastoinnista ja torjuntatoimenpiteistä aiheutuviin menoihin. Lisäksi määrärahaa käytetään myös mm. ympäristövahinkojen torjunnan kansainvälisestä yhteistyöstä sekä koulutus- ja kehittämis- ja tutkimustoiminnasta aiheutuviin menoihin. Momentti 35.10.20 on talousarvioesityksessä muutettu kaksivuotiseksi siirtomäärärahaksi.

Suomen öljyntorjuntalaivastossa on nykyään noin 20 alusta. Tämä on torjuntatavoitteen kannalta erinomainen asia. Laivaston kasvaessa myös sen käyttökulut ovat kuitenkin kasvaneet samoin kuin harjoitusten eli käyttökoulutuksen aiheuttamat kustannukset. Momentin rahoitus onkin tarpeen torjuntavalmiuden korkean tason säilyttämiseksi.

Momentilta 35.10.70 on rahoitettu paitsi aluksia myös sellaista muuta öljyntorjuntalaitteistoa ja avomerellä käytettävää kalustoa joka on vaatinut monivuotista suunnittelua ja rahoitusta ja useiden vuosien siirtomäärärahaa. Momentille arvioitu tarve kaluston hankintaa ja uusimista varten olisi jatkossa noin 1 miljoona euroa vuodessa. Kun momentti yhdistettiin momenttiin 35.10.20 ja yhdistetty momentti talousarvioesityksessä muutettiin kaksivuotiseksi siirtomäärärahaksi, nostettiin momentin tasoa edellä mainitulla yhdellä miljoonalla eurolla.

Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) henkilöstövoimavarat torjunnan valtakunnallisen järjestämisen ja kehittämisen hoitamiseksi ovat niukat. (Nämä voimavarat ovat SYKEn toimintamenomomentilla 35.01.04)

Kehyksessä oleva momentin 35.10.20 varaus yhdistetään poistuvalta alusinvestointimomentilta 35.10.70 vapautuva varaus torjuntakaluston hankintaan. Yhdistetyllä momentilla rahoitustaso säilyy nykyisellään, kun jatkossa varataan yhteensä 6 900 000 euroa vuosittain 2018-20 öljyvahinkojen torjuntaan.

5) ÖLJYJÄTEMAKSULLA RAHOITETTAVA ÖLJYJÄTEHUOLTO - mom. 35.10.65

Öljyjätehuollon hoitamiseen varataan 1 000 000 euroa vuonna 2018

Öljyjätemaksusta säädetään laissa 894/1986. Öljyjätemaksuina kertyvät varat käytetään valtionavustuslaissa (688/2001) ja valtioneuvoston päätöksessä (1191/97) tarkemmin säädetyin perustein öljyjätteistä sekä niiden keräilystä, kuljetuksesta, varastoinnista ja käsittelystä aiheutuviin menoihin. Öljyjätemaksu on ollut 5,75 senttiä kilolta voiteluöljyä vuoden 2007 alusta lukien (laki öljyjätemaksusta annetun lain muuttamisesta 1043/2006). Öljyjätemaksusta annetun lain 7 §:n nojalla osa öljyjätemaksuina kertyvistä varoista voidaan valtion talousarviossa siirtää öljysuojarahastosta annetussa laissa (1406/2004) tarkoitetun öljysuojarahaston käyttöön maa-alueilla tapahtuvien öljyvahinkojen ja niiden torjuntakustannusten korvaamista varten.

Ympäristöministeriö kilpailutti sopimuksen valtakunnallisesta öljyjätehuollosta 2012. Kilpailutuksen voitti Lassila ja Tikanoja Oyj (L&T), jonka kanssa tehtiin sopimus 4.10.2012 valtakunnallisen öljyjätehuollon hoitamisesta vuosina 2013−2017. Sopimuksessa sitoudutaan korvaamaan L&T:lle valtakunnallisesta öljyjätehuollosta aiheutuvat kulut enimmillään 80 euroa/kerätty ja raportoitu öljyjätetonni. Toistaiseksi L&T ei ole hakenut valtionavustusta öljyjätehuollon hoitamiseksi. Sopimuskausi päättyy vuoden 2017 lopussa.

Ympäristöministeriön johdolla on selvitetty valtakunnallisen öljyjätehuollon järjestämistä vuoden 2017 jälkeen. Selvityksessä on arvioitu eri vaihtoehtojen vaikutuksia öljyjätehuollon toimivuuteen ja ympäristövaikutuksiin. Arvioinnissa on otettu huomioon myös järjestelmän kattavuus sekä hallinnollinen taakka. Vaihtoehtoina ovat nykyisen sopimusmenettelyn jatkaminen, tuottajavastuuseen perustuva järjestelmä sekä markkinaehtoinen järjestelmä. Selvitys viimeistellään syksyllä 2017.

Ympäristöministeriö on sidosryhmien kanssa keskusteltuaan päätymässä markkinaehtoiseen järjestelmään, jota täydennettäisiin vapaaehtoisella yhteiskuntasitoumuksella, ns. Green deal-sopimuksella, voiteluöljyjätteiden keräyksen tehostamiseksi. Yhteiskuntasitoumukseen voisivat eri toimijat liittyä. Yhteiskuntasitoumus pitäisi sisällään samoja elementtejä kuin valtakunnallisesta öljyjätehuollosta tehty sopimus eli voiteluöljyjätteen keräyksen, kuljetuksen, käsittelyn ja tiedotuksen. Erityishuomiota kohdistettaisiin haja-asutusalueiden pienten ja keskisuurten yritysten voiteluöljyjätteiden keräämiseen sekä huonolaatuisiin pieneriin. Yhteiskuntasitoumusta valmistellaan syksyn 2017 aikana yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Lisäksi selvitetään mahdollisuutta myöntää määräaikaista tukea haja-asutusalueiden voi-

teluöljyjätteen keräykseen. Tuki myönnettäisiin valtionavustuksena de minimis-tukena öljyjätemaksuvaroista kertyneistä varoista. Valtionavustusasiaa selvitellään tarkemmin syksyn 2017 aikana, jolloin suuruus, perusteet ja myöntökriteerit tarkentuvat.

Öljyjätemaksuina kertyvän tulon momentille 11.19.08 arvioidaan vuonna 2018 olevan noin 4 000 000 euroa, josta esitetään siirrettäväksi öljysuojarahaston käyttöön 3 000 000 euroa öljyn pilaamien isännättömien maa-alueiden selvittämisestä ja kunnostamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi (momentti 35.10.60).

6) ÖLJYN PILAAMIEN MAA-ALUEIDEN JA POHJAVEDEN KUNNOSTAMINEN, SIIRTO ÖLJYJÄTEMAKSUN KERTYMÄSTÄ ÖLJYSUOJARAHASTOON - mom 35.10.60

Vuoden 2018 öljyjätemaksun kertymästä esitetään siirrettäväksi 3 000 000 euroa öljysuojarahastoon.

Öljyjätemaksusta annetun lain (894/1986, muutos 1043/2006) 7 §:n mukaan osa öljyjätemaksuina kertyvistä varoista voidaan valtion talousarviossa siirtää öljysuojarahaston käyttöön öljyn pilaaman maaperän ja pohjaveden puhdistamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamista varten. Tarkoituksena on tehostaa sellaisten vanhojen öljyn pilaamien maa-alueiden kunnostamista, joiden asianmukainen kunnostus voisi epäselvien vastuusuhteiden tai kohtuuttomien kunnostuskustannusten vuoksi muutoin jäädä suorittamatta. Öljysuojarahastosta annetun lain (1406/2004) 15 §:n mukaan rahastosta voidaan myöntää harkinnanvaraisia korvauksia öljyn pilaaman maaperän ja pohjaveden puhdistustöiden kustannuksiin.

Vuonna 2015 hyväksytyn valtakunnallisen pilaantuneiden maa-alueiden riskienhallintastrategian mukaan öljyllä pilaantuneiden alueiden tutkimisessa ja kunnostamisessa käytetään hyväksi öljysuojarahaston rahoitusjärjestelmää ja kunnostushanketta. Öljysuojarahaston hallitus käynnisti vuonna 2012 tutkimus- ja kunnostushankkeen isännättömien, öljyllä mahdollisesti pilaantuneiden kohteiden kunnostustarpeen selvittämiseksi ja kunnostamiseksi (JASKA) ja teki siinä yhteydessä Öljyalan Palvelukeskus Oy :n kanssa sopimuksen hankkeen projektinhallintapalvelujen hoitamisesta. Näitä palveluja käytetään hyväksi myös muiden öljysuojarahaston rahoittamien kunnostushankkeiden toteuttamisessa.

Valtion talousarviosta on siirretty öljysuojarahastoon vuosina 1997 - 2016 yhteensä 36,7 miljoonaa euroa ja vastaavana aikana öljyn pilaamien maa-alueiden kunnostuskustannuksiin on öljysuojarahastosta myönnetty korvauksia 40,8 miljoonaa euroa. Pääosa varoista on käytetty entisillä jakeluasemakiinteistöillä suoritettujen öljyisen maaperän kunnostustöiden kustannusten korvaamiseen vuonna 2015 päättyneessä SOILI- ohjelmassa.

Vuoden 2018 öljyjätemaksun kertymästä esitetään siirrettäväksi 3 000 000 euroa öljysuojarahastoon käytettäväksi öljyn pilaaman maaperän ja pohjaveden puhdistamisesta, puhdistustarpeen selvittämisestä ja puhdistustöiden suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvauksiin. Kehyksessä momentin rahoitustaso säilyy nykyisellään

Momentin määräraha vastaa yhdessä momentin 35.10.65 määrärahan kanssa öljyjätemaksun kertymää momentille 11.19.08.